

**Hur kan man se på barns bästa vid snabbupplysningar enligt
Föräldrabalken 6:20**

**Karin Saini
Göteborgs Socialpsykologiska Institut, FT3 år 2, 2010
Handledare Tommie Fälth
Examinator Peter Währborg**

Disposition

Abstract

		sid
1.	Inledning	4
1.1	Avgränsning	5
2.	Syfte	5
3.	Metod	5
3.1	Barns utsatthet vid föräldrakonflikt i boende – och umgängesfrågor.	6
3.2	Forskning kring barns bästa vid föräldrars separation	7
3.3	Lagens intention om barns bästa i snabbupplysningar	8
3.4	Förutsättningar för att barnsamtal skall ske på ett för barnet bra sätt. Två utgångspunkter.	8
4.	Resultat redovisning	9
4.1	Redovisning av intervjuerna	9
5.	Diskussion/analys	13
	Litteraturförteckning	16

Abstract

Syftet med studien har varit att undersöka hur rådmän och familjerättssekreterare tänker/handlar utifrån lagens (Föräldrabalken 6:20) mening, att barnens röster skall höras. Detta utifrån grundtanken att det är till barns bästa i enlighet med FN's barnkonvention. Metoden för studien har varit en kvalitativ forskningsansats, men uppsatsen är till sin karaktär en undersökning av ämnet.

Uppsatsen bygger på intervjuer med två familjerättssekreterare och två rådmän.

Frågeställningarna har varit följande:

- Hur fungerar lagens intention?
- Hur kommer barnen till tals?
- Är det till barnets bästa att höras upplysningsvis
- Vilken funktion har barnsamtalet i detta skede?

Jag har sammanställt intervjuerna och utifrån detta sökt svara på frågeställningarna. Det har visat sig att lagen tolkas och används olika av de intervjuade. Vilka barn de väljer att träffa är olika men ingen känner att de vill samtala med små barn. Ingen kan tydligt se hur barns bästa kan garanteras utifrån lagen. Gemensamt för de intervjuade är att de ser ett behov av att barnen erbjuds samtal men ställer sig frågande kring hur sammanhanget ger barnen de förutsättningar som de behöver.

1. Inledning

I mitt yrke som familjerättssekreterare ställs jag dagligen inför både juridiska och etiska dilemman. Oftast sammanfaller de båda. Jag personligen har en genuin drivkraft i att möta och synliggöra de barn som genom sina föräldrar aktualiseras på familjerätten i Vänersborg. Barnen som kommer till oss är i en utsatt position och vårt förhållningssätt på familjerätten kring vårt möte med barnen måste alltid stå i fokus. Barnkonventionen är grunden för våra etiska och juridiska värderingar. Men blir det alltid bra? Är våra samtal alltid till barnens bästa? Ofta har vi i min arbetsgrupp återkommit till en otillfredsställelse i våra möten med barn i upplysningar enligt FB(föräldrabalken) 6:20. Med anledning av att det är något som ”gnager” oss i dessa upplysningar vill jag titta lite närmare på denna fråga om barns bästa.

Utdrag och sammanfattning ur regeringens proposition 2005/06:99

I enlighet med barnkonventionens regler om barns rätt att komma till tals infördes år 1996 i föräldrabalken uttryckliga bestämmelser om barns rätt att komma till tals i mål och ärende om vårdnad och umgänge. Vid bedömningen av barnets bästa skall domstolen ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den som gör en utredning i mål om vårdnad och umgänge, skall om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för domstolen. Genom 1998 års vårdnadsreform gjordes bestämmelserna tillämpliga även på mål om barns boende och vid socialnämndens prövning av föräldrars avtal. I propositionens utvärdering kom det fram att barns vilja i många fall inte redovisades i domstolarnas domar och att viljan, när den redovisades, inte heller följdes. En fråga ställdes kring huruvida domstolarna eventuellt ställer för stora krav på barnen att vara absolut tydliga i sina uttalanden. Men av det redovisade materialet går det enligt kommittén inte heller säkert att uttala sig om i vilken mån barnets vilja faktiskt har kommit fram i de aktuella målen och ärendena. Det går inte heller att säga i vilken utsträckning domstolen tagit hänsyn till barnets vilja. Även om barnet har kommit till tals i vårdnadsutredningen eller på annat sätt, kan domstolen av olika skäl ha valt att inte redovisa det i domen. Ibland kanske av omtanke om barnet för att skydda det i föräldrarnas konflikt.

Gällande barns rätt att komma till tals i vårdnadsutredningar var regering och remissinstanser i det allra flesta fall eniga. Emellertid fördes diskussioner gällande den del av processen i målen som gäller snabbupplysning enligt FB 6:20. Snabbupplysningar är ett kortfattat sammanställt material som socialnämnden lämnar till tingsrätten inför rättens första möte med föräldrarna. Materialet skall innehålla registerutdrag, föräldrars inställning, tankar från socialnämndens sida om förutsättningar för samförståndslösningar samt sammanställning av barnsamtal. Frågan som diskuterades och som ifrågasattes av flera remissinstanser gällde huruvida särskilda barnsamtal regelmässigt bör hållas i samband med att socialnämnden lämnar snabbupplysningar. De som bland annat ifrågasatte detta var *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *socialstyrelsen*, *Familjerättssociologernas Riksförening* och *Umgängesrätts Föräldrarnas Riksförening med flera*.

Det som framkom av kommittén var att barnsamtal ofta inte förekom när snabbupplysningar lämnas till domstol. I den enkätundersökning som gjordes framkom att de flesta kommuner endast talade med barnen i mindre än 25% av fallen. Innehållet i snabbupplysningarna varierade en hel del beroende på vilken kommun som handlade ärendet. Flera nämnder angav att de endast talade med barnet när domstolen uttryckligen begärde det.

Förslaget som sammanställdes i den aktuella propositionen blev att det inte skall ställas något uttryckligt krav i lagen på att man som vid en vårdnadsutredning skall försöka klarlägga barnets inställning. Men socialnämnden bör så långt det är praktiskt möjligt vara lyhörd för att

barnet kan vilja komma till tals och nämnden bör redovisa för domstolen vad som har kommit fram om barnets inställning. Samtidigt får barnet inte känna sig pressat att ta ställning för eller emot en förälder. Lagen antog en allmänt hållen regel om barnets rätt att komma till tals inför snabbupplysningar. Och av denna framgår det att socialnämnden innan den lämnar upplysningarna till domstolen skall höra barnet om det är lämpligt.

Propositionen antogs och ändringen infördes i FB 6:20 den 1 juli 2006.

1.1 Område/avgränsning

Utifrån egen erfarenhet i yrket har uppsatsen begränsats till att ställa frågan kring barnets uttalanden gällande boende och umgänge. Begreppet vårdnad är ett juridiskt begrepp som det krävs en högre ålder och mognad för att förstå innebörden av. Enligt egen erfarenhet är det därför ovanligt att barn hörs i snabbupplysningar i vårdnads ärenden. I frågan gällande boende och umgänge är det mer vanligt att barnsamtal sker och därför kommer uppsatsen att koncentrera sig på hur tingsrätten/familjerätten handlägger snabbupplysningar.

2. Syfte

Mitt syfte med arbetet är att undersöka hur rådmän och familjerättssekreterare tänker/handlar utifrån lagens mening, att barnens röster skall höras vid upplysning enligt FB 6:20.

Frågeställningar:

- Hur fungerar lagens intention?
- Hur kommer barnen till tals?
- Är det till barnets bästa att höras upplysningsvis
- Vilken funktion har barnsamtalen i detta skede?

3. Metod

Processen kring upplysning sker både hos familjerätten där barnet skall samtala men även hos tingsrätten (TR) där barnets viljeyttring eller kommentar till föräldrarnas konflikt skall tolkas. För att på bäst sätt söka finna ”nyttan” (barns bästa) med lagens intention har jag valt att samtala med två familjerättssekreterare ifrån två olika kommuner samt två rådmän ifrån två olika tingsrätter. Metod valet blev intervjuer utifrån en tanke om en kvalitativ forskningsansats. Genom intervjuer görs försök att få kunskap om den intervjuades tankar, känslor och föreställningar. Detta beskrivs av författarna A Meeuwisse mfl (2008) som att söka nå det subjektiva. I en studie med kvalitativ ansats berör begreppen validitet och reliabilitet såväl själva insamlandet av materialet som själva analysen. Detta då det subjektiva perspektivet genomsyrar studien från början till slut. De intervjuade är subjektiva, jag som lyssnar är subjektiv och jag som analyserar är subjektiv. För en kvalitativ forskning krävs ett djupgående analyserande och ett strategiskt skapande av själva intervjumaterialet. Utifrån omfattningen på denna uppsats har en sådant djupgående arbete inte skett. Uppsatsen karaktiseras därför mest som en undersökning av det valda ämnet.

För att öka validiteten skulle även fler personer behövt intervjuas men utifrån uppsatsens omfattning har jag begränsat den enligt ovan. De personer som intervjuats har arbetat med familjerätt alternativt varit rådmän i familjemål under många år. De har en stor kompetens inom sitt område. Detta är inte något medvetet val. Det är snarare så att de flesta inom kommunernas familjerätter blir långvariga på sina anställningar och i detta fall gäller även detta de aktuella rådmännen. Först fanns en tanke att detta skulle bli extra bra utifrån att de intervjuade har kunskap och erfarenhet utifrån tiden före och efter den förändring som skedde i lagen från den 1 juli 2006. Eftersom uppsatsen inte är en komparativ studie har inte detta någon betydelse för urvalet. Emellertid kan det faktum att de intervjuade har en lång

erfarenhet inom sitt yrke i någon grad påverkar deras reflektionsförmåga kring barnets situation i förhållande till lagens intention. En längre yrkeserfarenhet bör kunna ge bättre stöd åt analysen och således öka reliabiliteten.

En hypotes är att snabbyttranden hanteras olika på olika förvaltningar. För att öka validiteten något har samtalen hållits med anställda på två olika kommuner med tillhörande två olika tingsrätter. Egna kollegor har valts bort utifrån att deras inställning är känd.

Det finns viss risk för att egna erfarenheter och åsikter styr tolkningen av studien eftersom jag är yrkesverksam inom det område jag valt att studera. Jag vill dock tro att denna fråga inte har ett givet svar för mig, utan jag kan med öppna sinnen lyssna in hur andra professionella ser på frågan. Jag känner att mina frågor är just frågor för mig.

Jag är också intresserad av eventuella förväntningar som de båda yrkesgrupperna har på varandra när det gäller att se till barnens bästa. Värde med att ställa en sådan fråga kan vara att se om de olika yrkesgrupperna tänker att någon annan än dem själva har ansvaret för barnperspektivet och barnbästa.

Tillförlitligheten av studien är liten, då omfattningen är just liten, men den kan ändå ha ett värde då flera professionella inom området familjerätt, både jurister och socionomer, ställer sig samma frågor.

I min redovisning av intervjuerna kommer jag att varva in intervju svaren under varje fråga. Jag har funderat om jag skulle redovisa de olika yrkeskategorierna tillsammans under varje fråga eller redovisa deras svar separat. Jag har kommit fram till att jag redovisar de två yrkesgrupperna var för sig. Anledningen till detta är att frågorna till de båda yrkesgrupperna inte är identiska. För att nå svaret på uppsatsens frågeställningar har jag behövt ställa lite olika frågor och tydlighet blir på detta sätt bäst. I min analys kommer jag att resonera kring svaren utifrån uppsatsens teori och svaren på intervjuerna.

3.1 Barns utsatthet vid föräldrakonflikt i boende och umgänges frågor.

Barn älskar och behöver sina bägge föräldrar- inte nödvändigtvis sammanboende- men behöver få tycka om dem, relatera till dem, lära av dem, identifiera sig med dem, trots dem. De behöver få uppskatta sina inre bilder av dem. Och de behöver få uppskattning från dem. Detta gör barn sköra i en föräldrakonflikt. De vill tillfredsställa och hålla sig på god fot med bägge och det kan utnyttjas. (SoU 1995:79) När skilsmäso-vårdnads-umgängeskonflikter blir tillräckligt inflammerade och långvariga så utgör de en form av barnmisshandel. (SoU 1995:79) Barn reagerar på skilsmässor på olika sätt. De känner ofta känslor av att vara övergivna och lider ofta av förlusterna. Ledsnad, oro, ont i magen och sömnproblem är vanligt förekommande. Långvariga och infekterade stridigheter mellan föräldrarna kan leda till psykiska symtom som depression, regression, fobier etc. Det finns erfarenhet kring att självmordshandlingar hos barn under puberteten ofta har med komplicerade skilsmässor att göra. (SoU 1995:79)

Barnet som kommer till familjrätten, upplysningsvis, befinner sig ofta mitt i en brinnande konflikt. När ett ärende blir aktuellt på en tingsrätt ökar ofta konfliktgraden. Detta då föräldrarna ofta upplever ett ökat behov av att svartmåla den andre föräldern för att vinna i tingsrätten (förf not utifrån egen erfarenhet). Det bör vara ett rimligt antagande att barnet påverkas extra mycket under denna tid. Just under denna tid skall barnet träffa en, i de allra flesta fall, okänd familjerättssekreterare som skall försöka lyssna av barnets viljeyttring. Frånvaron av relation mellan barnet och familjerättssekreteraren bör påverka hur barnet vågar förmedla sin innersta vilja. Flera familjerättssekreterare ställer sig frågan kring hur fri barnet

klaras av att vara. Hur starka påtryckningar är barnet utsatt för och med risk för detta hur skall det barnet säga värderas? Familjdomen skall i snabbupplysningen inte bedöma barnets uttalanden och inte lämna något förslag till tingsdomen utan endast låta barnets ord stå som de är. Barnet skall i samtalen inte direkt utfrågas om sitt ställningstagande utan beredas möjlighet att uttrycka sina tankar utifrån sin situation.

3.2 Forskning kring barns bästa vid föräldrars separation

Olika forskningshänvisningar och beskrivningar av barnets utsatta position finns att inhämta genom FSR (familjerättsassocionomernas riksförening) Barn upplever separation som en serie signifikanta förluster. Vad föräldrar anser vara förändring, upplever barnet ofta som ledsamt och skrämmande. För ett barn innebär skilsmässa ofta att förlora sitt hem, familjeliv, föräldrar som bryr sig om varandra, husdjur, finansiell säkerhet och relationer med släktingar och nätverk. Det innebär också ibland skolbyte och byte av fritidsaktiviteter. Barn kan känna sig övergivna och rotlösa. Barnets situation förbättras markant om föräldrarna låter barnet behålla så mycket av sin fungerande vardag som möjligt. Den bästa föräldern är båda föräldrarna. Varje förälder lämnar olika bidrag till barnets välmående. Barn upplever sin uppväxt mindre påverkad av separationen om det får behålla kontakten med båda föräldrarna. (Lamb, 1997, Biringen, 2002, Garon, 2000, Prunett, 2004, Kelly, 2007, Featherstone, 2004) Det finns många "rätta sätt" att vara förälder på. Efter separationen är vardera förälder fri att uppfosta barnet som det vill, så länge barnet inte utsätts för risk. (Benjamin, 2005).

Vetenskapliga undersökningar visar entydigt att barn lider både på kort och lång sikt om det får bevittna konflikt mellan föräldrarna. Höjda röster, argumentation, föraktfulla kommentarer och fysiska dispyter är direkt olämpliga för barnet att uppleva. Barnet skadas också av att höra en förälder tala illa om den andre föräldern. När föräldrarna, medvetet eller omedvetet, skapar en negativ bild av den andre föräldern påverkas barnets självbild starkt. Barnets bästa är säkrat när föräldrarna klarar att visa god vilja i det fortsatta föräldraskapet.

- Konflikt mellan föräldrar skadar barn – inte själva separationen i sig. (Lamb, 1997, Pruet, 2004, Kelly, 2007, Featherstone, 2004, Kelly&Ward 2002, Jaffe, 2008).
- Barn som binds upp av en förälder lider och kan resultera i att barnet ser sig tvingad att lösa situationen genom att alliera sig från den andre föräldern (Whiteside, 1998, Kelly, 2007).
- Att kritisera den andre föräldern leder inte till en bättre relation till barnen, men om de uppmuntrar den andre leder det oftast till en bättre relation till barnet även för egen del. (Whiteside, 1998, Kelly, 2007).
- Att kritisera den andre föräldern leder inte till en bättre relation till barnen, men om de uppmuntrar den andre leder det oftast till en bättre relation till barnet även för egen del. (Whiteside, 1998, Kelly, 2007).

Det skall poängteras att källorna är återgivna i andra hand och inte kontrollerade.

3.3 Lagens intention om barns bästa i snabbupplysningar

I Sverige har vi sedan länge skrivit under FN's barnkonvention. Det innebär bland annat att alla vi myndighetspersoner skall verka för att barnens bästa tillgodoses i våra verksamheter. Konventionen består av flera artiklar. De artiklar som berör denna studie är följande.

Nr 3 "Barns bästa ska alltid komma i första rummet"

Nr 12-15. "Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet skall respekteras".

I enlighet med barnkonventionens regler om barns rätt att komma till tals infördes år 1996 i föräldrabalken uttryckliga bestämmelser om barns rätt att komma till tals i mål och ärende om vårdnad och umgänge.

I förhållande till barns rätt att komma tilltals i utredningar om boende, umgänge mm förs det ett resonemang i förarbetena (proposition 2005/06:99). Gällande snabbupplysningen är området inte belyst utifrån sin särskilda karaktär. Tolkningen blir analog utifrån resonemangen kring barns rätt att komma till tals i utredningar rent generellt. Utifrån aktuella frågeställningar ställs därför frågan om förutsättningarna är samma, vid upplysning som vid utredning, och om barnet därför per automatik får sina behov tillgodosedda genom tingsrätten/familjerättens hantering av snabbupplysningar.

3.4 Förutsättningar för att barnsamtal skall ske på ett för barnet bra sätt. Två utgångspunkter.

Terapeut Martin Soltvedt (M Soltvedt, BOF, 2005) har utformat ett arbetssätt som han presenterar som barnorienterad familjeterapi BOF. Familjerättsligt arbete är inte terapi men oavsett om det skall bedrivas terapi eller inte så skall handläggaren i sina samtal nå kontakt med barnet. Martins grundtankar om ingången för kontakt med barn i samtal kan därför ha ett värde då man funderar över hur familjerättens möjligheter att möta barn i upplysningar ser ut. Martin presenterar att han arbetar lite olika med barn i olika åldrar. Det som är generellt är att Martin vill att föräldrarna finns med i rummet från första sessionen. De finns inledningsvis med som observatörer medan Martin och barnet får möjlighet att som han kallar det "nä samhandling". Detta väljer jag att översätta till att barnet och Martin skall få tid att samgå. Martin vill först efter att han vid några tillfällen fått samgå med barnet att föräldrarna blir aktörer och Martin observatör. Tanken kring Martins arbetssätt är att det krävs ett samgående mellan "terapeuten" och barnet innan en relation uppstår som ger ett samtal som information kan värderas utifrån och där föräldrar och barn sedan kan arbeta vidare med sina relationer utifrån en terapi.

Haldor Övreeide (H Övreeide, Samtal med barn, 2010) presenterar in sin bok att barn i otrygga situationer alltför sällan får prata med någon om vad de har upplevt. När yrkespersoner träffar och samtalar med dessa barn blir samtalen oftast av en undersökande karaktär och inte genuint ömsesidiga. Inte heller blir det någon större kontinuitet eller uppföljning. Ibland ingen alls.

Det är viktigt för dessa barn med intersubjektiva och sammanhängande samtal. Det intersubjektiva perspektivet innebär att man som vuxen söker en gemensam förståelse med barnet, baserad på bägges upplevelser och erfarenheter.

Det gäller att hitta och respektera barnets perspektiv på situationen, inom ramen för en omsorgsfull omtanke om barnet. I allt arbete med barn finns viktiga etiska utmaningar att se till.

Samtal med barn kan göras till en metodisk fråga. Samtalssituationen kan förberedas. Barnets själv –andra-förståelse kan analysera så att barnet får möjlighet att visa den öppenhet och kontakt som behövs för att få och ge information.

Barnets själv-andra-bilder har det inom sig och kan ses som en modell det har tillgång i dialogen och som formar samspelet med omgivningen. Barnet har sin egen individuella samtalsmodell inom sig. Denna jag-du-modell skapar i avgörande grad barnets verklighetsbilder. Den samtalsmodell som barnet har inom sig är tvåsidig och bygger på barnets allmänna förutsättningar och erfarenhet av kommunikation. Ska en dialog med barnet kunna komma till stånd måste varje barns egen dialogmodell (själv-andra-bilden) som de har inom sig, förstås mötas och hanteras. Syftet med samtal med barn i socialtjänstsammanhang/familjerättssammanhang väljer Övreeide att skilja ut i två huvudsyften med undergrupper. Informationsgivande och bearbetande samtal samt undersökande samtal

Med informationsgivande och bearbetande samtal menas samtal som direkt skall försöka täcka barnets omedelbara och långsiktiga behov av att klara och förstå sin situation. Barnet får information och hjälp att utvidga och förstå sig själv och det som händer. Barnet skall kunna få sin upplevelse och erfarenhet bekräftad och giltigförklarad och få största möjliga förutsägbarhet i sitt liv.

Undersökande samtal är samtal, som primärt syftar till täcka de vuxnas behov att få information som grunde för sina värderingar. Dessa samtal bidrar indirekt till att täcka barnets intressen, eftersom de kommer att resultera i någon slags åtgärd. Samtalet kan vara helt avgörande för barnets framtid men det är den vuxnes syn på barnet och barnets situation som står i centrum.

4. Resultat redovisning

Att göra intervjuerna var lättsamt och intressant. Jag upplevde att alla hade stor kunskap som de gärna delade med sig av. Intervjuerna blev relativt korta och därför har det varit relativt lätt att sammanställa materialet. Jag har valt att redovisa varje frågeställning under insortering under de två yrkeskategorier som intervjuats. Eftersom antalet intervjuade varit ganska begränsat har det varit möjligt att särskilja de olika svaren. Svaren är sammanfattade men med stort ansvar för att inte de intervjuades mening skall förvanskas. Viss risk för detta förekommer givetvis alltid då orden från lyssnande till skrivande sker genom mig som individ. Vissa citat har infogats då jag ansett dem tydliggöra andemeningen i svaret.

4.1 Redovisning av intervju material

FAMILJERÄTTSSEKRETERARE

Hur lång tid har ni på er att göra en upplysning? (är det tillräckligt eller skulle du vilja att något var annorlunda?). Hur många gånger träffar ni barnen? Träffar ni alla barn i umgänges och boende mål?

Det finns en skillnad på handläggningstiden mellan 2-4 veckor. Båda kommunerna är överens om att tiden är för knapp beroende på vilka möjligheter man behöver ha för att möta barnen. Den knappa tiden gör att kommunerna anser att sammanhanget kring barnen blir för dåligt och detta används bland annat som motivering till TR för att man valt att inte ha barnsamtal. Även barnens ålder påverkar vilka barn man träffar. Det varierar mellan kommunerna från att man träffar barn från 7 år till barn från 13 år. Skälet är att mindre barn inte kan förstå sammanhanget och att de riskerar att utsättas för ytterligare påtryckningar i föräldrakonflikten. Den kommun som träffar vissa barn från 7 år anser att de i allmänhet är mycket små och för att "våga" lyssna in eventuella önskemål ser de gärna att barnen är i

början av tonåren. Ofta hinner handläggarna endast med ett samtal/barn med eventuella ett uppföljningsansvar.

”För mig (intervjuad handläggare) blir det viktigt att se det som ett tillfälle för barnet att få ett möte för att prata om sin situation med någon utomstående.

”Ofta är den skrivna anledningen till varför barnsamtal inte gjorts i upplysningen, att familjerätten bedömt att samtalen inte kan ske på ett godtagbart sätt, samtalen med barnen måste sättas i ett sammanhang, annars kan det bli väldigt felaktigt och barnen blir utlämnade i situationen. Sammanhanget kring barnsamtalen är ett större hinder än själv tidsbristen

Hur hanterar ni den information som barnet lämnar? Vilka tankar har du kring barns bästa vid dessa samtal.?

Båda handläggarna är överens om att det vid återgivandet av barnsamtalen krävs stor yrkesskicklighet. De talar om fingertoppskänsla. Det blir den enskilde handläggaren som utifrån tanken om barns bästa väger vilka ord som skall lämnas vidare i processen. I väl mening sällas det bort som handläggaren tror kan skada barnet mer än vad det kan göra nytta. Barnen skall få möjlighet att bli lyssnade på och utifrån ålder skall de få göra sin röst hörd men handläggaren redigerar det barnet sagt.

”Ibland skriver man för mycket och då kan barnet fara illa men ibland skriver vi för lite av vad barnet sagt och då upplever sig barnet kränkt. Man lägger mycket tid på att fundera på vad och hur man skriver men ofta känns det otillfredsställande”

”de skall få hjälp med att förstå sammanhanget och de inte skall behöva ta ett ansvar som inte är deras”

Frågar ni hur barnet vill ha det?

Frågan ställs aldrig rakt ut. Man talar mer om önskan. Vet barnen vad de vill, vill de berätta det, vad innebär det om de berättar det. Hur har barnet det med kamrater och skola hur är det med mamma, med pappa och utifrån det allmänna skapar sig handläggaren uppfattning.

Är det er upplevelse att barn spontant berättar hur de vill ha det?

Ibland, ibland inte. Här finns allt från äldre barn som upplevs mogna och säkra på sitt bästa till barn som de upplever lämnar ett svar som någon förälder vill att de säger etc. De flesta vill helst inte uttala något val alls.

Anser du att samtalen i första hand tjänar som ett forum för att barnet skall få information eller att barnet skall ge information?

Båda handläggarna är överens om att det bästa skulle vara att barnen endast fick informationssamtal för att få möjlighet att förstå sammanhanget kring sin situation.

Är det din erfarenhet att rätten interimistiskt fattar beslut utifrån vad barn uttalat som sin vilja?

Båda tror och har förväntningar på TR att de är väldigt försiktiga vid interimistiska beslut. Det krävs mer än barnets eget uttalande, som exempelvis tydliga uppgifter från socialregister, polisregister etc. Men äldre barns uttalanden väger givetvis tyngre och då vågar nog TR i allmänhet mer.

Vilka förväntningar har barnet på samtalen?

Stora. I alla fall för de barn som faktiskt vill uttrycka en åsikt.

Vilka förväntningar har tingsrätten på barnsamtalen?

De vill nog gärna ha "mini" utredningar. Det vill säga de skulle önska att vi skrev ännu mer för att tycka att de har ett material som blir vägledande för dem.

Vilka tankar tror du TR har kring barns bästa vid dessa samtal?

Att de förstår att det är svårt att se barnen men att de anser att barnen helst skall ha tillgång till båda sina föräldrar och att det går först och de kan påverka att barnperspektivet inte hålls fullt ut och att beslut tas för fort interimistiskt.

Vilka tankar tror du lagstiftaren hade kring barns bästa vid dessa samtal?

Här finns förståelse utifrån FN-s barnkonvention som grundtanke men att den tanken inte är lika lätt att förstå och tillämpa i vardagen.

"Det krävs ett enorm yrkes skicklighet och fingertoppskänsla för att möta barnen i en sådan här situation. Jag vill ju tro att det bästa skulle vara att bara se dem"

Finns det andra förutsättningar som bättre skulle svara upp mot barnsbästa än så som det fungerar idag.

Här kommer tankar allt ifrån nya familjedomstolar där olika professioner samarbetar på ett annat sätt än idag till tankarna kring miniutredningar vid upplysning men det finns för och nackdelar med dessa också.

" I vissa ärenden där det finns mycket i socialregister så är det viktigt att det kommer med i en upplysning och om stora barn uttrycker en vilja men annars är jag osäker på om mini utredningar är bra, eftersom familjerättssoionomer inte får analysera och bedöma materialet i upplysningen så lämnas allt till jurister att analysera"

Tror/vet du om andra familjerätter handskas annorlunda med upplysningar än vad ni gör.

Ja olika kommuner gör olika och även enskilda handläggare på samma familjerätt gör olika. Ibland kringgår även handläggarna lagen lite när de indirekt lämnar en tydlig analys och bedömning (utan att göra det rent ut). Det gör de i de fall de anser att de tycker att det finns en tydlighet i ärendet som TR inte bör missa.

"När man tänker lite mer så här på slutet nu när du ställt frågor så funder jag mer på hur det blir för ex en sjuåring som kommer hit på upplysning och faktiskt uttalar en vilja. Och sedan händer inget vid muntligförhandling utan barnet skall gå kanske upp till fyra månader och fundera på vad som händer. Och sedan kommer hit igen under utredningen...vad får det för konsekvenser för barnet. Och barn som behöver tidsperspektiv och tänkt att nu kommer det bli som jag vill när jag uttalat det"

RÅDMÄN

Hur lång tid ger ni familjerätten för en upplysning?

Båda tingsrätterna lämnar ca 4 veckor. Tidigare var det kortare men familjerätterna har bett om längre tid. Tingsrätten vill gärna ha en snabb handläggning då de tror att det gynnar barnen men de förstår att om de skall få in några barnsamtal så finns det inga möjligheter för familjerätten att göra detta snabbare än med 4 veckors handläggning. Och trots detta hinns ofta bara ett barnsamtal med vilket känns otillfredsställande i de flesta fall.

Innehåller upplysningarna barnsamtal?

Från vilken ålder ser du att barnsamtal görs?

Ibland, ibland inte. Relativt ofta finns det men ibland har familjerätten bedömt att det inte är lämpligt. Som till exempel med små barn då det säkerligen endast skapar förvirring för barnet. Att barnen alltid skall komma till tals vill inte rådmännen stå bakom. Det finns skäl

utifrån barns ålder och mognad men även där barnen utifrån föräldrakonflikten endast blir utsatta. "Det finns tillfällen när barnsamtal kan bli helt fel för barnet". Rätten förlitar sig på att familjerätten gör rätt bedömning kring vilka barn som de talar med eller ej. (Den rådmannan som oftare ansåg att det fanns med redovisade barnsamtal hade koppling med den familjerätt som nästan uteslutande träffade barn över 13 år.)

Innehåller upplysningen tydliga viljeyttringar från barnen?

Nej, oftast säger de att det är bra som det är, eller jag vill vara med båda. Sällan ett tydligt ställningstagande till någon förälders fördel.

Hur viktas du barnsamtalen i upplysningen vid den muntliga förhandlingen?

Bli det skillnad mellan ett barns uttalande i upplysning enligt FB 6:20 mot barns uttalande i utredning enligt FB 6:19?

Ibland finns det skäl att genast tro att barnet är utsatt för stora påtryckningar men ibland genomsyras barnets uttalande i upplysningen att barnet fritt fått uttalat sin vilja. Ju äldre barn ju mer vågar man gå på barnets uttalande och försöker under förhandlingen få föräldrarna att godkänna vad barnet vill.

Generellt sätt så är man inte benägen att göra stora förändringar interimistiskt. Barnet ord hänger oftast lite löst interimistiskt och det krävs en utredning för att se saker i sitt sammanhang. Det är mycket annat som spelar in. Finns det mycket kring föräldrar i de kompletterande registerutdragen så väger det tungt även interimistiskt.

Rådmännen upplever att om det varit barnsamtal vid upplysning, även om det bara varit ett, så görs det sällan fler när det väl blir en utredning. De upplever att det i stället endast tillförs en beskrivning av barnets och förälders interagerande.

Vilka förväntningar har ni på familjerätten?

Man vill ha ett bättre underlag. Man vill ha de saker som är av betydelse för barnens bästa. Där ryms registerutdrag och barns egen vilja. Detta kan bli krockad då ett barn ibland vill bo med en förälder som i sin tur har ett brottsregister som bör omöjliggöra ett boende för ett barn. Om familjerätten tycker något kring hur ett beslut borde vara så skall de inte sitta och klämma på det utan presentera sin tanke kring detta och motivera detta. De önskar att familjerätten lite "bakvägen" skriver en bedömning fastän att detta enligt lagen om upplysningar inte skall ingå.

Vilka förväntningar tror du barnet har inför muntligförberedelse förhandling?

Förhoppningar om att konflikten skall ta slut.

Hur tolkar du lagen kring barns rätt vid upplysning. Är det barnet som skall erbjudas ett sammanhang genom information eller skall myndigheten genom barnet få information?

Det uppstår en viss osäkerhet kring tolkningen men en solklar koppling till FN-s barnkonvention. För den ena rådmannen är detta djupt förankrat och med en tanke om att vi allmänt är för dåliga på att våga låta barn komma till tals. Emellertid kvarstår ända osäkerheten för båda rådmännen kring hur lagen skall tolkas utifrån vad som i slutänden är det bästa för barnet eftersom det alltid finns ett men.

5. Diskussion/Analys

Min förhoppning med studien var att kunna säga något kring hur barns bästa tas till vara vid snabbupplysningar enligt FB 6:20. Jag hade mina egna funderingar i arbetet med dessa upplysningar. Något gnagde mig och jag ville se om andra hade samma känsla. Mötet och diskussionen med andra berörda inom mitt arbetsområde har varit berikande. Vi delar känslor av osäkerhet kring samtalsvillkoren för barnen som vi möter. Frågan återstår om villkoren för snabbupplysningar svarar upp mot barns bästa. För att den som läser enklast skall kunna följa mig i mina resonemang har jag valt att använda mig av mina frågeställningar som underrubriker.

Hur fungerar lagens intention?

I föräldrabalken 6:20 uttalas att alla barn skall, om det inte anses vara olämpligt, höras av socialnämnden, i upplysningsärenden rörande vårdnad, boende och eller umgänge för barnen.

Utifrån de intervjuer som gjorts verkar lagen lämna utrymme för olika tolkning. Genom att lagen tolkas olika kan det innebära att barn bemöts olika beroende på vilken kommun de bor i, vilken handläggare de träffar och vilken rådmän som handlägger målet. När tolkningar och arbetssätt blir allt för olika och avvikande sätts rättssäkerheten på spel. De två familjerättssekreterarna vill att lagen främst skall tolkas som att barnen skall få någon att tala med och endast i undantagsfall skall barns vilja presenteras till tingsrätten. Detta stötts av rådmännen som anser att de inte kan lyssna in små barn i någon större bemärkelse. De flesta barnsamtalen väljs bort idag då handläggarna inte anser att samtalen är till barnens bästa. Rådmännen har tilltro till att familjerätten har kompetensen att avgöra när det skall vara barnsamtal eller ej.

Hur kommer barnen till tals?

Utifrån intervjuerna framgår det att det ser olika ut i olika kommuner och även mellan olika handläggare/rådmän. Familjerättssekreterarna väljer barnsamtal utifrån sina arbetsgruppers syn på när det bedöms lämpligt eller ej. I de fall som det blir barnsamtal så är det oftast endast vid ett tillfälle och handläggarna vill helst använda det som ett informationssamtal. Det är nästan så att jag mellan raderna uppfattar att handläggarna tycker det är bra när det stannar vid information och att barnen inte uttalar någon stark vilja. Kraftiga uttalanden från barnen kräver ytterligare värdering som handläggarna känner sig tvungna att gallra i. Denna gallring eller refusering ställer krav på etik och lång yrkeskompetens men väcker ofta olustkänslor inför om rätt ord skrivs eller ej, utifrån vad som är det bästa för barnet. Utifrån Haldor Övreeides tankar kring samtal med barn framgår det att familjerätterna pendlar mellan informationsgivande, bearbetande och undersökande samtal. Och de samtal de föredrar är således informationsgivande samtal som de anser bäst stämmer överens med de behov som barnet har.

Tingsrättens rådmän är medvetna om att familjerätten väljer ut de barn de samtalar med. De har stor tilltro till den värderingen. I de fall barnen uttrycker en vilja är det positivt för rådmännen som gärna vill ha vägledning för sitt beslut. Även om de anser att barnen inte skall ha ansvar i konflikten och behöva göra val så underlättar barns val i en del fall. I de fall där inga barnsamtal görs blir ofta barnen osynliga för rätten. Här kan tilläggas att den arbetsmetod som familjerätterna i de aktuella kommunerna använder, då de är närvarande vid förberedande muntlig förhandling, ses som positiv av tingsrätten. Rådmännen anser att denna metod hjälper till att synliggöra barnen. Detta genom att familjerätten tillför förhandlingen ett generellt barnperspektiv genom sin sakkunnighet. Detta tjänar också som ett sätt att låta barnen indirekt komma till tals.

Är det till barnets bästa att höras upplysningsvis? Vilken funktion har barnsamtalen i detta skede?

Det sammanfattande ordet får bli att **det mesta beror på**. Det finns många olika faktorer som spelar in som påverkar hur familjerättshandläggare och rådmän vill se på olika förutsättningar. Gemensamt för de intervjuade är att kunskapen kring barns utsatthet under den aktuella processen är stor. Att barnen som de möter befinner sig mitt i sina föräldrars konflikt, så som beskrivits under rubrik 3:1, är för både familjerätt och tingsrätten ett faktum. Det är både familjerättens och rådmännens inställning att barnet aldrig skall vara den som får ansvaret för föräldrarnas konflikt genom att den måste välja mellan sina föräldrar. Detta påverkar både familjerättshandläggare och rådmän. Utifrån att familjerätten genast gallrar bort de flesta små barn och att tingsrätten inte vill tillmäta små barns uttalanden någon större betydelse, så kan detta tolkas som att denna grupp barn inte gynnas av barnsamtal. Familjerätten tror att alla barn skulle må bra av att få någon att tala med i rent informationssyfte, men så tolkar ingen av de intervjuade att lagen skall fungera och därför sker detta i princip aldrig.

Ibland finns det ärenden där alla är överens om att barnet nått en sådan ålder och mognad för att kunna förmedla sin inställning (ca 13 år) och för dessa barn är det viktigt att deras tankar kommer rätten och föräldrarna till handa. De önskemål som ett äldre barn eventuellt uttalar leder ofta till att föräldrar kan sluta upp bakom den unges önskemål. En ungdoms önskemål kan därför bli bra om den unge har förmågan att förstå vad som är ett bra val för henne/honom. Det finns en risk att alla inblandade kring ungdomar blir förförda av mognaden och tillmåter även dessa barn för stor vikt och TR vill därför vara försiktiga i beslut som medför stora förändringar.

Familjerätten och rådmännen gör en viss skillnad i sin beskrivning av hur ärendet hanteras vid den muntliga förberedelsen, på TR, till vilken upplysningen presenteras. TR menar att de generellt sätt inte är benägna att göra stora förändringar interimistiskt. Barnet ord hänger oftast lite löst interimistiskt och det krävs en utredning för att se saker i sitt sammanhang. Det är mycket annat som spelar in. Familjerätten å sin sida tycker sig se att tingsrätten tenderar att handskas med dessa ärenden, utifrån ett rättvisetänkande. Familjerätten tänker att tingsrättens grundinställning är att snabbt ena föräldrarna då ett enande alltid är till barnets bästa. Detta kan innebära att processen i dessa ärenden går för fort och att förlikningar tvingas fram som inte är till barnets bästa utan utifrån föräldrars krav på rättvisa. Både tingsrätt och familjerätt anser att familjerättens analys och bedömning behövs. Detta verkar ske genom att familjerätten ibland "bakvägen" skriver in viss bedömning som en vink till tingsrätten. Detta är inte enligt lagen intention, då familjerätten inte skall göra analys och bedömning i en upplysning. Men eftersom det sker så kan detta tolkas som att familjerätten känner en rädsla i vissa ärenden, då deras erfarenhet säger att beslut tas för fort i TR. Därför vill de ge en vink för att visa på eventuell riskbedömning och för att säkerställa att beslut fattas för utredning enligt Föräldrabalken (FB) 6:19. Även TR uttrycker att dessa bedömningar är värdefulla.

En av de intervjuade rådmännen har gjort en intressant notering. Hans erfarenhet är att barn som hörts upplysningsvis inte alltid intervjuas ytterligare i den efterföljande utredningen enligt FB 6:19. Brukligt är att barn i en utredning enligt FB 6:19 träffas både vid hembesök hos båda föräldrarna samt vid minst två enskilda samtal vid familjerätten. Varför familjerättshandläggare i vissa ärenden väljer bort barnsamtal eftersom de pratat med barnet i upplysningen, har inte denna uppsats haft fokus på. Tankar kan bara väckas kring vilka konsekvenser detta får då barnet aldrig fått samtala med någon myndighetsperson utifrån de grundläggande principer, som bör gälla så som bland annat Haldor Övreeide presenterar. Hur vågar familjerätt och tingsrätt använda det "magra" material som då finns? Eller sker gallringen eftersom familjerätten redan känner att de utsatt barnet på ett negativt sätt utifrån att upplysningen inte får ske så som de vill. Genom att inte träffa barnet ytterligare så tror de att de skyddar barnet. Eftersom uppsatsen inte haft detta som frågeställning får jag bara lämna det som en fråga man kan studera vidare.

Sammanfattningsvis verkar det som att barn i upplysningar inte kan erbjudas det sammanhang och de samtalsmetoder, som forskningen anser att barn bör ha i samtal med myndigheter. Ett samtal eller eventuellt två torde ej uppfylla de kriterier som barnet bör få vid upplysningssamtal. Familjerättens handläggare arbetar utifrån barns bästa. Att bara träffa barnet en gång är för dem inte detta, eftersom barnet inbjuds till något, som det inte finns en fortsättning på. Härigenom kan samtalet bli till skada för barnet och till deras bästa. (H Övreide)

Vanligtvis verkar barnsamtalen, för de flesta barn vid upplysningstillfället, vara i det närmsta betydelselöst. Om konsekvensen av detta arbetssätt dessutom gör att barnsamtalen vid den följande utredningen påverkas negativt borde det vara bättre att vänta med att göra alla barnsamtal till utredningen enligt FB 6:19, då sammanhanget bättre kan garanteras. Emellertid finns det alltid undantag. Dessa verkar vara kring äldre barn gärna över 13 år, där barns uttalande faktiskt kan förhindra en långvarig process och ytterligare förlängd konflikt mellan föräldrarna. Men de intervjuade känner många gånger dubbla känslor inför barnens uttalande och osäkerhet finns kring om barnen förmår fatta bra beslut för sig själva eller att deras ställningstaganden bottnar i deras lojalitetskänslor.

Utan att vara ställd som fråga har de intervjuade själva lyft funktionen med att familjerätten deltar vid de muntliga förhandlingarna och att denna närvaro ökar barnperspektivet. Det ingick inte i mitt arbete att ställa ytterligare frågor kring detta men det är en icke utvärderad arbetsmetod som kanske förtjänar att ses över. En utvärdering skulle kunna svara på om arbetsmetoden gynnar barns bästa och därför borde finnas som arbetsmetod i hela Sverige.

Slutligen får jag konstatera att min undersökning är mycket liten och tillförlitligheten låg. Emellertid anser jag att den belyser frågor som socialstyrelsen kanske kan fundera vidare kring. Speciellt då att tolkning av lagen verkar medföra olika arbetssätt och förhållningssätt hos familjerätter och tingsrätter. Ingen verkar kunna svara på om samhället kan garantera att alla barns bästa är att komma till tals just vid denna tidpunkt. Kanske skall grundtankarna i FN's barnkonvention användas lite annorlunda? Kan vi vara säkra på att tolkningen av artikel 12-15 stämmer med artikel 3 (se rubrik 3:2), vid detta skede av processen? För att kunna svara på det behövs ytterligare studier som bättre förmedlar om det är till barns bästa att höras upplysningsvis och hur arbetsmetodikerna skall se ut över hela landet.

Varför inte också se över frågan som familjerätten funderar över? Frågan om att alla barn, som aktualiseras i vårdnad, boende och umgänges ärende på TR, borde få information/stöd samtal på ett annat sätt än vad lagen erbjuder idag. Detta då forskning, bland annat utifrån vad som redovisats under 3:1, visar att barn i många fall är mycket utsatta och påverkas starkt av sina föräldrars konflikter. Är det så att alla dessa barn **skall** ha rätt till sådant stödsamtal och att det är viktigare än att få **höras** av en myndighet?

LITTERATURLISTA

Soltvedt M (2005) BOF *Barnorienterad familjeterapi*. Stockholm: Mareld

Meeuwisse A (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur

Övreeide H, (2010) *Samtal med barn*, Stockholm: Mareld

Regeringens proposition 2005/06:99

Föräldrabalken, Sveriges lagar 2010

FN's barnkonvention. Nätsökning på www.barnombudsmannen.se. Sökning 2010-09-03

Familjerättsassocionomernas riksförbund (FSR). www.fsr.se. Sökning 2010-09-03